

104.

Colecția MARIA MIRELA PODUȚ

Mândra mé s-o lăudat
C-are poale de bumbac
Ș-am văzut în sat la joc
Că n-are poale deloc.

Preluca Nouă, 1960

105.

Io nu joc că știu juca
Da mi-i drag a-mpiedeca.

Preluca Nouă, 1960

106.

Fost-a tata tăcărău
Și mă tem c-oi fi și eu.

Preluca Nouă, 1960

107.

Hop, leliță, cu ciup roșu
Burică-te câtă moșu
C-are moșu on bătlău
Și ț-a bate ciupu tău.

Preluca Nouă, 1960

Credințe și superstiții la stâna maramureșeană

În satele de la poalele Munților Gutâi încă mai există credințe la stână moștenite din moși strămoși. În satul Șurdești, Fisculaș, o credință importantă este legată de ziua în care se adună oile pentru stână: “Oile se adună pentru stână de 1 mai. Da’ dacă 1 mai pt’ică în zî de post, nu s-adună că nu se poat’ e face sâmbra numa a treia zi. Dacă ar hi miercuri, joi și vineri, nu se face sâmbra în zî de post. De obicei, să lasă pă sâmbăta c-api sâmbăta îs ominii cam p-acasă. S-adună așa ca să să poată măsura nu în zî de post: marța, joia sau sâmbăta. Zăce că-i bine pântru oile, să nu pățască ceva: să nu le trăznească, să nu le mănânce și s-ar putea să nu fie lăptoasă... Așé-i dat’ina. Nu facem noi ce nu s-o făcut niciodată. Mai demult le-aduna, da’ tăt așă”¹.

Alte credințe, asemenea unor tabu-uri, legate tot de zilele săptămânii, în special vinerea: “ Să nu ne mutăm d’i pă țarină la Gutâi vinerea pântru trăznitu”². Stână la poalele Munților Gutâi pot face ciobanii din apropiere: din Șurdești, Plopiș, Cavnic etc. Țăranul respectă credințele fără a ignora și ideea de acceptare a ceea ce s-ar putea întâmpla. “Api ce pot păfi, numa’ Dumnezo șt’ie ce pot păfi. Pot păfi bugăt’e: ori le mușcă un gândac, ori le trăzn’est’e pă mai mult’e, ori dă o boală-n ele...”³. De asemenea, miercurea și vinerea nu se tund oile ca să nu pățească ceva. Nici să nu numeri oile în zi de post “că or sări lupt’ii-ntre ele”⁴.

Credințe și superstiții au generat și remediile împotriva unor boli. De exemplu, “dacă să-nfoacă la pulpă, să le freci cu pt’iele de neviscă”, adică nevăstuică. Dar “acee și mușcă oile. Dacă o mușcă aceie pt’iere, vinețăște și-nt-o zî îi gata de ié. Sau dac-o mușcă gândac, pt’ică lâna di pă ié și-nt-o zî moare. Da’ dacă o mușcă o broască râioasă numa’ îi pt’ică pulpa”⁵. Dacă oile sunt mușcate de șarpe, leacul ar fi “ un fel de frunză lată cum este pă-naintea căsî ce i să zăce << minciună>> și este și-n pădure, da’-i mult mai mare, ca palma”⁶. Ciobanul a ajuns la această concluzie făcând o analogie cu ceea ce mănâncă cerbul când îl mușcă vipera, dacă îl mușcă.

Drumul pe care păstorii îl fac în fiecare an cu urcușul și coborâșu-i caracteristic nu este lipsit de pericole care trebuie înfruntate și necesită curaj. Unul dintre cei mai aprigi dușmani ai stâniei este *lupul*. Ciobanii consideră că acesta are “mint’ea a 12

¹ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

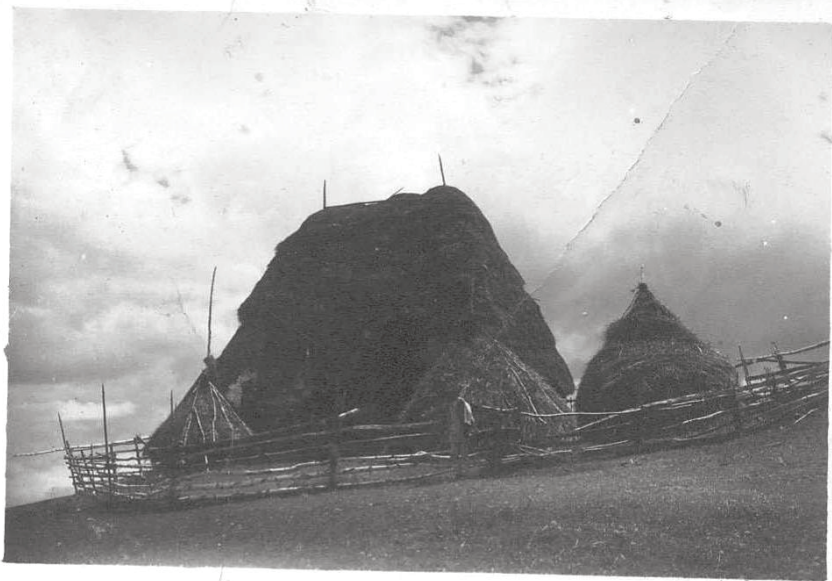
² Performer Maria Dipșe, 41 ani, Șurdești, 2007

³ Performer Maria Dipșe, 41 ani, Șurdești, 2007

⁴ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

⁵ Performer Augustin Dipșe, 72 ani, Șurdești, 2007

⁶ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

Casă păstorească din 1935; Colecția: Corina Isabella Csiszár

oamini și put'erea a șasă oamini"⁷. "El până nu cercetează terenu', nu să bagă. Tot face urme roată, roată. Când o sărit câinii, nu știu încotro să să ducă că-i plin de urme"⁸. Când vine lupul " bat câinii, ieși afară, strâji, faci larmă. Api să departă. Avem țad'i de carbid, da' să t'em câinii. Când vin doi, atuncia-i periculos. Unu' hărăieșt'e câinii, celălalt vină și atacă. Dacă faci foc și arde tare, el știi că nu dorni că tu ai pus pă foc. Când să domoleșt'e focu', el vină pă lângă colibă că știi că tu dorni că ți s-o potolit focu'. Și dacă-i pui ceva cergă api așa șt'ii că acele nu-i fac nimnică"⁹. În ceea ce privește superstițiile legate de lup se zice că "dacă prinde orice și mănâncă, două săptămâni i se încleștează gura și nu mai poate prinde nimnică"¹⁰. Și dacă se întâmplă ceva la stână în acel interval "zâce că nu ți-o putut prind'e oaia că în zâlile cele nu ș-o putut deschide gura. După ce mănâncă o oaie méré și vomează ș-apoi mănâncă el dup-aceie liniștit. Da' nu stă pă loc, tăt îmblă"¹¹. "Acest simbolism al devoratorului ține și de cel al gurii de fiară, imagine inițiativă și arhetipală, legată de fenomenul alternanței zi-noapte, moarte-viață; gura devorează și scuipe înapoi, este inițiativă, căpătând, în funcție de fauna locală, înfățișarea celui mai vorace: în cazul acesta, a lupului"¹². De asemenea, se spune că "nu poat'e întoarce capu' să să uit'e-napoi numa' cu tátu. Așa de tare-i în grumaz, așa ar hi el că nu s-ar put'e întoarce cu capu'. Ca lupu', nu t'e poți întorce-napoi numa' cu tátu"¹³, spune o vorbă din bătrâni.

Un alt posibil dușman al stânii este *ursul*. În acest scop nu este bine să frigi slănină seara, că-i miroase ursului și vine la oi.

⁷ Performer Augustin Dipșe, 72 ani, Șurdești, 2007

⁸ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

⁹ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

¹⁰ Performera Augustin Dipșe, 72 ani, Șurdești, 2007

¹¹ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

¹² Chevalier, Jean, Gherbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 2, Editura Artemis, București, 1995, p. 251

¹³ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

108.

Io la mândra când mă
duc
Mi-i cărarea pă sub nuc,
Pe sub nuc, pe unde-o
apuc.
Io la mândra când mă
trag,
Mi-i cărarea pe sub fag
Pe sub fag, pe unde-o
trag.

Preluca Nouă, 1960

109.

Decât să omori o muscă,
Mai bine să țuci o
cuscră.

Preluca Nouă, 1960

110.

Zâce lumea că-s nebun
C-am legat calu la prun
Și i-am pus fână la c..
Nu mănâncă că-i sătul.

Preluca Nouă, 1960

111.

De n-ar fi ochi și
sprâncene
N-ar mai fi pă lume rele,
Ochii și sprâncenele
Fac pă lume relele.

Preluca Nouă, 1960

112.

Țâne-te lele de-aci
Să nu pice nădrajii.
Nădrajii dacă-or pica,
Ti țâne de ce-i afla.

Preluca Nouă, 1960

113.

Hai să bem că bani avem
Și mălai nu cumpărăm,
Am o cupă de fărină
Hai să-ți dau și ție o mână
Să-ți ajungă-o săptămână.

Preluca Nouă, 1960

114.

Bine-i tânăr și holtei
Că meri sara unde vrei;
Rău-i tânăr ne-nsurat,
Noaptea stai legat la pat.

Preluca Nouă, 1960

105.

Io decât să am nevastă
Mai bine la oi pă coastă.
La nevastă-i trabă rate
Da la oi le dai din bote.

Preluca Nouă, 1960

Stână; foto: Felician Săteanu

A feri oile de lup, de farmece etc. este o sarcină, o responsabilitate la care oamenii răspund direct sau indirect în funcție de relația lor cu stâna și cu animalele. Astfel, cu ocazia *măsuriișului*, preotul satului sfințește stâna și oile cu aghiasmă și face rugăciuni specifice acestui ceremonial, legate de păstor și păstorit. Stropirea cu aghiasmă are scopul de a purifica, dar are și rol apotropaic, de a îndepărta eventualele primejdii care se pot abate asupra stânii. Oamenii care au oi la stână țin post pentru a fi ferite oile de primejdii în oricare zi a săptămânii.

Există sărbători în calendarul creștin dedicate oilor, cum este “Haralambie” care se ține pentru ca oile să nu fie mâncate de lupi. Există de asemenea o zi special dedicată animalelor: prima vineri după Paști când creștinii sărbătoresc “Izvorul Tămăduirii”. “Atunci femeile mărșăluiesc cu sare, cu fărină la biserică, pun și plant’e într-o coșercuță făcută dintr-un fel de <<spet’iază>> împlet’ită. Și să slujăst’e și-api pui și la vit’e și la oaie, când dai abrac, să lingă. Apoi pui așa cum pui sare pă mâncare, cum folosăm noi la Paști, nu pui o litără că poate o litără duci acolo de tăt”¹⁴.

Păcurarul este implicat direct și este principalul responsabil de soarta oilor după ce acestea au ajuns în stâna lui. Datoria lui și a oricărui alt om care vine la stână este să nu meargă cu unghiile mari, să prindă oile de pulpă că este pus să și le taie acolo. Și “să nu meri de rându’ tău, să nu te speli pă mâni să vadă c-ai pus mâna pă găleată că t’e scot’e-afară”¹⁵. Din preocuparea pentru igienă au izvorât alte credințe. După ce se mulg oile, se strecoară laptele și se măsoară, se spală păcurarii pe mâni ca să mănânce. “Se spală toți acolo-nt-o găleată de-o-lătare. Și apa ceie s-o arunce-nt-o tufă, înt-on tērș, unde nu poți călca ca să nu să facă bătucături, călcături, un fel de noduri pă ujar la oi. Că să fac nișt’e ot’iuri, să coc, le doare și nu

¹⁴ Performer Augustin Dipșe, 72 ani, Șurdești, 2007

¹⁵ Performer Augustin Dipșe, 72 ani, Șurdești, 2007

stau la muls”¹⁶. “Când pui lapt’ile să hiarbă, să ai grijă să nu iasă-n foc că să-nfoacă oile la pulpă. Dacă o ieșât în foc să țâpi sare ca să nu se-nfoace la pulpă, că s-ar put’ê să iasă”¹⁷. Laptele nu trebuie strecurat către ”scăpătat” sau Apus “că să duce lapt’ile de la oi. Să-l strecuri cu gura găleți spre Răsărit să vie lapt’ile la oi”¹⁸.

Pentru fermece, când se ia laptele de la oi și zbiară, există credința că e bine să mergi la preot cu sare ca să o sfințească. “Am pățat că o zdierat oile și mi s-o strâcat multe la ujar. Și am mârș la béserică cu grunz de sare care apoi să pune la oi să lingă”¹⁹.

Tot de credințe ține și faptul că în stână nu e bine să vorbești vorbe spurcate. “Mai bine zâci o rugăciune, “Domne ajută!”, te speli pă mâni și mulgi oițele”²⁰.

Femeile nu au voie să intre în staul, nici printre oi. Mai ales în ziua măsuriiului “nu să pot apropt’ie ca să nu spurce oile că s-ar face bube pă uger la oi”²¹.

106.

Mai bine-i fecior holtei
Că meri sara unde vrei
Nu te-ntreabă nevasta
Unde ai mâncat noaptea.

Preluca Nouă, 1960

107.

Bine zâce, rău jucăm,
Nu-i ciudă că amu-
nvățăm.

Preluca Nouă, 1960

108.

Bate-mă, Doamne cu
bâta,
Nu mă bate cu urâta;
Bate-mă, Doamne, cu
paru,
Nu mă bate cu amaru.

Preluca Nouă, 1960

109.

Sărutatu-m-o mândra
Cum ai da cu scândura
Da și io am sărutat
Cum ai da c-un par în
gard.

Preluca Nouă, 1960

¹⁶ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

¹⁷ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

¹⁸ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

¹⁹ Performer Augustin Dipșe, 72 ani, Șurdești, 2007

²⁰ Performer Petre Dipșe, 45 ani, Șurdești, 2007

²¹ Performer Maria Dipșe, 41 ani, Șurdești, 2007